

dr hab. Romana Kadzikowska-Wrzosek
Wydział Psychologii w Sopocie
SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr Magdaleny Wyszmirskiej-Góra
pt. *”Rola metapoznawczego Ja w poszukiwaniu i przetwarzaniu informacji społecznych”* przygotowanej pod kierunkiem prof. dr hab. Hanny Brycz

W rozprawie doktorskiej Pani mgr Magdalena Wyszmirskiej-Góra analizuje wpływ “metapoznawczego Ja” definiowanego jako “świadomy i trafny wgląd w przejawiane we własnym zachowaniu odchylenia od racjonalności” (s.4) na częstotliwość popełnianych błędów poznawczych w ocenie zachowań innych osób, wnioskowaniu społecznym oraz na zainteresowanie informacją zwrotną na własny temat. Dodatkowo analizowany jest także związek “metapoznawczego Ja” z potrzebą domknięcia poznawczego, skłonnością do ruminacji oraz potrzebą “samodoskonalenia”.

Praca ma charakter pracy empirycznej i składa się z wprowadzenia teoretycznego oraz części prezentującej wyniki pięciu badań. Brakuje w rozprawie streszczenia w języku polskim i języku angielskim. Na końcu znajdują się załączniki

zawierające niektóre z wykorzystanych w badaniach narzędzi.

We wprowadzeniu teoretycznym Autorka bardzo szeroko zaprezentowała koncepcje oraz wyniki badań dotyczące poznawczych aspektów funkcjonowania społecznego człowieka, wskazując jednocześnie na istotny wpływ różnic indywidualnych oraz na powszechne występowanie błędów w spostrzeganiu społecznym. Autorka omawia w tej części również pojęcie “metapoznania” odwołując się do koncepcji teoretycznych oraz wyników badań prowadzonych w dziedzinie psychologii rozwojowej, a także badań psychologicznych nad pamięcią oraz uczeniem się. Wprowadzenie teoretyczne prezentuje również koncepcje oraz wyniki badań dotyczące pojęcia Ja oraz motywacji, w tym motywów organizujących funkcjonowanie struktur Ja.

Z pewnością można uznać, że Autorka potwierdziła we wprowadzeniu teoretycznym swoją dużą wiedzę teoretyczną z zakresu psychologii. Jednak niestety sposób prezentacji tej wiedzy, rozłożenie akcentów a niekiedy także jasność przekazu budzą moje zastrzeżenia. W całej rozprawie Autorka bardzo rzadko stosuje akapity. Zdania formułowane są niekiedy w sposób mało zrozumiały, stylistycznie niepoprawny, w całej rozprawie pojawia się wiele tzw. “literówek”. Na s.30 znajduje się zdanie, które wyjątkowo razi w rozprawie doktorskiej z zakresu psychologii: “[..]powszechnie uznaje

się się, że ludzie normalni są bardziej racjonalni niż osoby z różnego typu zaburzeniami np. z osobowością neurotyczną”. W całej rozprawie Autorka nie stosuje standardów APA w tzw. odsyłaczach w tekście, czyli cytując więcej niż jednego autora nie korzysta ze spójnika “i”.

Szczególnie istotny z uwagi na temat rozprawy rozdział na temat struktury Ja został przygotowany w sposób chaotyczny – brakuje w nim jasnej struktury, której trzymając się Autorka zaprezentowałaby, np. skład i specyfikę tej szczególnej wiedzy jaką jest pojęcie Ja, jej rozwój, pochodzenie i funkcjonalne znaczenie. Zamiast przedyskutować te istotne zagadnienia-wspierając się wiedzą na temat koncepcji teoretycznych oraz wyników badań - Pani mgr Magdalena Wyszomirska-Góra prezentuje różne wątki, niekiedy powracając do wątków wcześniej zaprezentowanych, a poszczególne koncepcje omawia jako oddzielne wątki, prezentujące myśl danego autora. Dodatkowo na s. 66 Autorka pomyliła płeć autora powołując się na model Duval i Wicklunda.

Zabrakło mi w tym rozdziale także uzasadnienia dla przyjęcia takiego sposobu definiowania “metapoznawczego Ja”, który odwołuje się do “uświadamiania sobie błędów we własnej percepcji” (s.67), a także wskazania konkretnych przykładów na regulacyjne funkcje “metapoznawczego Ja”. Autorka zauważa (s.67): “ badania

dowodzą, że procesy metapoznawczego monitorowania i kontroli własnych strategii poznania, jak również samowiedza stanowią istotne czynniki podnoszące skuteczność mechanizmów samokontroli zachowania”, jednak nie podaje żadnych przykładów takich badań i w żaden sposób nie wskazuje na czym miałyby polegać ten pozytywny wpływ “metapoznawczego Ja”. Szczególnie w świetle zaprezentowanych w dalszej części rozprawy wyników badań własnych wątpliwości może budzić założenie, że “metapoznawcze Ja” wyraża się nie tylko w lepszym wglądzie w popełniane błędy, ale także w zdolności do monitorowania i kontrolowania, która pozytywnie wpływa na proces samoregulacji.

Na pewną polemikę pozwolę sobie także z treścią zaprezentowaną przez Panią mgr Magdalenę Wyszomirską-Góra w rozdziale na temat motywacji. W rozdziale tym- podobnie jak we wcześniejszym przedstawiającym problematykę funkcjonowania poznawczego- bardzo rozlegle zostało zaprezentowane zagadnienie motywacji. Doceniam podkreślenie przez Autorkę istotnego faktu, iż zgodnie ze społeczno -poznawczym podejściem poznanie ma charakter motywowany i służy realizacji celów. Jednak Pani mgr Magdalena Wyszomirska -Góra zaprezentowała model motywacji typowy raczej dla innych niż poznawcze nurtów. Trudno jest mi zgodzić się z tym, że motywacja ludzka działa głównie na zasadach opisanych przez

teorie popędowe (tj. redukcji napięcia), a motywy społeczne, czy wyższe potrzeby mają swoje źródło w podstawowych (pierwotnych) popędach - np. potrzeba bliskości stanowi konsekwencję skojarzenia bliskości z zaspokojeniem potrzeby głodu i snu (s.76) :”Przykładowo miłość do matki rozpoczyna się w okresie niemowlęctwa, kiedy jej osoba jest kojarzona przez dziecko z zaspokojeniem fizjologicznych potrzeb jak np. głodu czy snu”). Zarówno współczesna psychologia, jak i praktyczna medycyna potwierdzają, że potrzeba bliskości stanowi istotną i równie podstawową potrzebę jak potrzeba głodu i snu, a ich zaspokojenie jest niezbędne dla zdrowia i prawidłowego rozwoju oraz funkcjonowania człowieka. Zdecydowanie zabrakło w tym miejscu zwrócenia uwagi przez Panią mgr Magdalenę Wyszomirską - Góra na poznawcze koncepcje motywacji, w tym na mechanizm ich wpływu na działanie. Jednocześnie bardzo pozytywnie oceniam część, w której Autorka opisała motywy organizujące strukturę Ja , gdzie nie tylko wykazała się dużą wiedzą,ale także umiejętnością analizy złożonych zależności.

Część empiryczna rozprawy przedstawia bogaty materiał empiryczny zebrany w wyniku przeprowadzenia pięciu badań eksperymentalnych. Pani mgr Magdalena Wyszomirska - Góra zrealizowała te badania we współpracy z innymi badaczami, a jej autorski wkład w ich przeprowadzenie został szczegółowo omówiony we wstępie

rozprawy. Bardzo doceniam ilość badań, ich eksperymentalny charakter, niezwykłą pomysłowość w opracowaniu schematu tych badań, wykorzystanych manipulacji i narzędzi, a także bardzo interesujące wyniki analizy. W pewnym sensie podobnie- jak w przypadku wprowadzenia teoretycznego -sposób opisu tych badań daje jednak wiele powodów do krytycznych uwag. W czterech z zaprezentowanych badań Autorka nie podaje informacji na temat świadomej zgody badanych na udział w badaniu, w żadnym z badań nie podaje informacji na temat rzetelności wykorzystanych narzędzi w badanych grupach, w żadnym z przeprowadzonych badań Autorka nie prezentuje hipotez we właściwym miejscu. Ponadto, w mojej ocenie hipotezy nie są wystarczająco uzasadnione, a w dyskusji nie są w wystarczającym stopniu zinterpretowane w świetle uzyskanych wyników badania oraz koncepcji i wyników badań innych autorów, a dodatkowo w dyskusji brakuje wskazania na ewentualne ograniczenia przeprowadzonego badania. Znajdujące się na końcu krótkie podsumowanie jest zbyt krótkie, operuje ogólnikami i w niewielkim stopniu odnosi się do bogatego materiału empirycznego zebranego w wyniku przeprowadzenia pięciu badań. Podsumowanie to nie wskazuje na ograniczenia przeprowadzonych badań i w zasadzie nie zawiera także konkluzji wynikających z całego zrealizowanego projektu badawczego.

Pierwsze badanie eksperymentalne zostało zrealizowane z udziałem imponującej

grupy 593 badanych, którzy zostali losowo przydzieleni do jednej z trzech grup. Autorka niestety nie podaje ile osób znalazło się w poszczególnych grupach, jak wyglądał rozkład płci i wieku w tych grupach. Brakuje także załączników, które prezentowałyby wykorzystane w badaniu narzędzia – dwie listy opisujące 15 zachowań i 30 zachowań. Nie ma także w załącznikach Skali mierzącej potrzebę domknięcia poznawczego, której Autorka dodatkowo nie podaje pełnej nazwy, posługując się jedynie skrótem tej nazwy. Nie zostało też jasno napisane na czym polegało “wprowadzenie dostępności schematu” (s.103). Niejasności pojawiają się także we wprowadzeniu, w którym Autorka przekonuje, że osoby o wysokim poziomie metapoznawczego Ja, czyli o dużym wglądzie w popełniane przez siebie błędy będą częściej te błędy popełniały. Powodem, dla którego miałyby tak być jest potwierdzony wynikami innych badań pozytywny związek między zdrowiem psychicznym oraz większymi zasobami adaptacyjnymi a większą skłonnością do popełniania takich błędów. Przyjęcie założenia dotyczącego większej skłonności osób o wysokim poziomie “metapoznawczego Ja” do popełniania błędów wymagałoby zatem wskazania na empiryczne dowody potwierdzające, że są to osoby zdrowsze, o większych możliwościach adaptacyjnych. Dobrze byłoby także wskazać na ewentualny mechanizm, który mógłby ten związek wyjaśniać. Przyjęcie założenia, że osoby o

wysokim poziomie “metapoznawczego Ja” popełniają częściej i więcej błędów poznawczych pozwala Autorce założyć, że “metapoznawcze Ja” pozytywnie koreluje z potrzebą domknięcia poznawczego. Jednak nadal nie jest jasne na czym Autorka opierała założenie, że osoby o wysokim poziomie “metapoznawczego Ja” popełniają więcej i częściej błędy poznawcze?

Z opisu przeprowadzonej analizy wynika, że wykonane zostały dwie analizy regresji. W żadnym z tych opisów nie ma informacji o wpływie zmiennych demograficznych: wieku i płci. W opisie wyników pierwszej analizy regresji niezrozumiały jest dla mnie zapis na s. 107: $F(4,761)$ – skoro było 593 badanych, to dlaczego ten zapis sugeruje, że było ich 766? Opis drugiej z analiz jest niepełny – Autorka nie podaje wartości F oraz współczynników regresji dla poszczególnych predyktorów, a zapis współczynników regresji w Tabeli 7 jest niezrozumiały. Z dalszego opisu wynika, że przeprowadzono chyba także analizę moderacji (Autorka opisuje efekty interakcji poziomu metapoznawczego Ja i informacji o cechach wspólnotowych i sprawczych oraz metapoznawczego Ja i informacji pozytywnych oraz informacji negatywnych), ale brakuje informacji na temat szczegółów tej analizy w opisie. Tytuł Tabeli 10 (s.113) sugeruje, że zawiera ona także wartości współczynników regresji, których w tabeli brakuje.

Wyniki przeprowadzonych analiz wykazały, że zarówno silna potrzeba domknięcia poznawczego, jak i wysoki poziom metapoznawczego Ja zwiększają skłonność do posługiwania się błędem konfirmacji w ocenie innych osób. Wpływ obu tych zmiennych na posługiwanie się strategią konfirmacyjną jest podobny. Dodatkowo wykazano także pozytywny związek między potrzebą domknięcia poznawczego a metapoznawczym Ja. Poza tym udało się potwierdzić, że osoby o większym wglądzie w popełniane błędy w ocenie innych osób- niezależnie od tego czy informacje na temat tych osób wskazują na treść wspólnotową czy sprawczą-stosują strategię konfirmacyjną. Osoby o niskim poziomie metapoznawczego Ja z kolei częściej stosują w ocenie innych osób strategię konfirmacyjną w przypadku otrzymanych informacji sprawczych niż wspólnotowych. Rezultat wskazujący na brak różnic w stosowaniu strategii konfirmacyjnej przez osoby o wysokim poziomie metapoznawczego Ja w zależności od tego czy informacja zawiera treści wspólnotowe czy sprawcze uważam za wyjątkowo interesujący, a sugerowane przez Autorkę wyjaśnienie wskazujące na przyjmowanie przez osoby o wysokim poziomie “metapoznanawczego Ja” tej samej perspektywy w ocenie własnego i cudzego zachowania za wartę empirycznej weryfikacji.

W dyskusji wyników badania Autorka napisała : “ Świadomość popełnianych błędów poznawczych takich , jak błąd konfirmacji nie jest wystarczająca do

ograniczenia ich występowania, wręcz przeciwnie nasila częstotliwość ich stosowania, co potwierdza przystosowawczość i dobroczynny wpływ automatyzmów na ludzki proces wnioskowania społecznego” (s.113). Nie rozumiem na czym Pani mgr Magdalena Wyszomirska-Góra opiera stwierdzenie, że duża częstotliwość danego zachowania świadczy o jego “przystosowawczym i dobroczynnym wpływie”? Zabrakło mi w dyskusji wyjaśnienia dlaczego większy wgląd w popełniane błędy poznawcze miałyby oznaczać większą skłonność do popełniania tych błędów? Nie przekonuje mnie także wyjaśnienie sugerujące, że stosowana przez osoby o wysokim poziomie metapoznawczego Ja strategia confirmacyjna świadczy o ich większych umiejętnościach społecznych, a nawet o większej empatii. Odwołując się do przytoczonego w dyskusji przykładu należałoby dodatkowo także założyć, że osoby o wysokim poziomie “metapoznawczego Ja” trafniej oceniają cechy osobowości innych osób, bo tylko w przypadku trafnej oceny strategia confirmacyjna mogłaby ewentualnie wskazywać na większe umiejętności społeczne. Jak rozumiem jednak nie ma dowodów empirycznych ani na większą trafność w ocenie cech innej osoby, ani na większe umiejętności społeczne oraz większą empatię osób o wysokim poziomie metapoznawczego Ja.

W badaniu 2 (N=100) Autorka testowała wpływ “metapoznawczego Ja” oraz

presji czasu na skłonność do posługiwania się błędami poznawczymi we wnioskowaniu społecznym. Presja czasu z pewnością sprzyja “chodzeniu na skrót”, a dodatkowo w takich warunkach ujawnia się nasilający tę skłonność wpływ ”metapoznawczego Ja”. Nie do końca jednak rozumiem dlaczego Autorka przeprowadziła w tym badaniu dwie analizy regresji? Skoro były dwie grupy badane to po zakodowaniu można było grupę badaną włączyć do analizy, a dodatkowym predyktorem byłaby interakcja między grupą a “metapoznawczym Ja”. Wówczas byłaby podstawa do opisanie interakcji, czy doprecyzowania – w jakich warunkach wysoki poziom “metapoznawczego Ja” - nasila skłonność do posługiwania się błędami poznawczymi we wnioskowaniu. Również w tym badaniu Autorka nie podaje danych dotyczących wpływu zmiennych demograficznych: wieku i płci. W krótkiej dyskusji podobnie, jak w badaniu 1 Autorka przekonuje, że fakt, iż osoby o większym wglądzie w popełniane błędy poznawcze nie są w stanie tych błędów ograniczyć świadczy o przystosowawczym charakterze tych błędów. Ponownie zadam wobec tego pytanie – jaki mechanizm ma tutaj zastosowanie i w czym konkretnie przejawia się ten bardziej przystosowawczy charakter większej skłonności do popełniania błędów we wnioskowaniu przez osoby o wysokim poziomie “metapoznawczego Ja”?

Kolejne trzy badania dotyczą wpływu “metapoznawczego Ja” na

zainteresowanie informacjami na temat własnej osoby oraz dążenie do “samodoskonalenia”. Badanie 3 (N=100) wykazało pozytywny związek między “metapoznawczym Ja” a skłonnością do ruminacji o sobie samym, a Autorka interpretując ten związek sugeruje, że u osób o wysokim poziomie “metapoznawczego Ja” ruminacja niekoniecznie musi nasilać negatywne emocje i prowadzić do depresji. To interesująca sugestia, warta – moim zdaniem - empirycznej weryfikacji. Wyniki uzyskane w tym badaniu sugerują także, że osoby o wysokim poziomie “metapoznawczego Ja” są w większym stopniu zainteresowane informacjami zwrotnymi na własny temat. W opisie tego badania brakuje informacji o wartości przypisywanej poszczególnym odpowiedziom badanych- czy odpowiedź “TAK” to 1, a “NIE” to 2? W Tabeli 13 wartość współczynnika korelacji między “metapoznawczym Ja” a odpowiedzią na pytanie 3 wynosi 0, 72?

Wyniki badania 4 (N=148) potwierdzają, że wysoki poziom “metapoznawczego Ja” “zwiększa zainteresowanie diagnostyczną informacją zwrotną na własny temat. Jednocześnie wyniki tego badania pokazały intreresujący rezultat potwierdzający, że u osób o wysokim poziomie “metapoznawczego Ja” występuje pozytywna korelacja między poprawnością wykonania zadania a samooceną tej poprawności. Takiej korelacji nie stwierdzono u osób o niskim poziomie “metapoznawczego Ja”. Podobnie-

jak w poprzednim badaniu- Pani mgr Magdalena Wyszomirska-Góra także i w tym nie podaje jakie wartości przypisywano poszczególnym odpowiedziom badanych. Czy chęć otrzymania informacji zwrotnej była kodowana jako 1-"TAK" i 2- "NIE"? Wygląda na to, że samej Autorce brak tej informacji nastęczył trudności w interpretacji wyników badania. Interpretując wyniki analizy korelacji zaprezentowane w Tabeli 16 -Autorka stwierdza- że wysoki poziom metapoznawczego Ja wiąże się z mniejszym zapotrzebowaniem na informację zwrotną. Z kolei interpretując wyniki analizy regresji zawarte w Tabeli 18 – stwierdza- że ujemna wartość współczynnika regresji wskazuje, że osoby o wysokim poziomie "metapoznawczego Ja" mają większe zapotrzebowanie na informację zwrotną.

Ostatnie badanie – badanie 5 - ma charakter badania eksperymentalnego, przeprowadzonego indywidualnie, co biorąc pod uwagę fakt, iż łącznie w badaniu tym wzięło udział 398 osób z pewnością wymagało dużego nakładu pracy. Z opisu tego badania wynika, że w zasadzie były to dwa oddzielne eksperymenty, w których za każdym razem występowała grupa eksperymentalna i grupa kontrolna. Autorka nie podaje jak wyglądał podział osób w tych grupach, a podane w Tabeli 20 liczebności kobiet i mężczyzn sugerują większą liczbę uczestników (N=401). W tym badaniu nie tylko warto podkreślić czasochłonną i wymagającą dużego zaangażowania procedurę o

charakterze badania indywidualnego, ale przede wszystkim należy docenić bardzo interesującą i skuteczną manipulację eksperymentalną. Wyniki tego badania potwierdziły, że osoby o wysokim poziomie “metapoznawczego Ja” są bardziej zainteresowane informacją zwrotną, a dodatkowo w sytuacji niepowodzenia w rozwiązywaniu zadania zawierającego treści społeczne są w większym stopniu niż osoby o niskim poziomie “metapoznawczego Ja” zainteresowane “samodoskonaleniem” i uzyskaniem poprawy wykonania zadania. Co ciekawe takiego dążenia do samodoskonalenia nie potwierdzono u osób o wysokim poziomie “metapoznawczego Ja” w sytuacji porażki w wykonywaniu zadania pozbawionego treści społecznych.

Podsumowując- w mojej ocenie, pomimo wskazanych błędów i uwag polemicznych - dysertacja Pani mgr Magdaleny Wyszomirskiej-Góra potwierdza zarówno wiedzę teoretyczną Autorki jak i jej umiejętność prowadzenia pracy badawczej. Analizując bogaty materiał empiryczny można uznać, że Pani mgr Magdalena Wyszomirska-Góra potwierdziła istotny wpływ “metapoznawczego Ja” na stosowane strategie w procesie wnioskowania społecznego, oceny cech innych osób oraz na zainteresowanie informacją zwrotną na własny temat. Autorka na podstawie wyników badań wykazała, że wysoki poziom “metapoznawczego Ja” zwiększa skłonność do posługiwania się błędami poznawczymi. Jednocześnie osoby o wysokim

poziomie “metapoznawczego Ja” są bardziej zainteresowane informacjami na własny temat oraz bardziej gotowe do “samodoskonalenia”. “Metapoznawcze Ja”- jak pokazują wyniki badań zaprezentowane przez Panią mgr Magdalenę Wyszomirską - Góra- pozytywnie koreluje z potrzebą domknięcia poznawczego oraz ze skłonnością do ruminacji na własny temat. Tym samym można stwierdzić, że zrealizowany projekt badawczy dostarczył interesujących wyników, inspirujących do dalszych poszukiwań, które mogą pozwolić na lepsze zrozumienie konstruktu “metapoznawczego Ja” oraz jego funkcjonalnego znaczenia.

Stwierdzam więc, że przedstawiona mi do oceny rozprawa doktorska spełnia warunki określone w Ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki. Dlatego też wnioskuję o dopuszczenie mgr Magdaleny Wyszomirskiej-Góra do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

dr hab. Romana Kadzikowska-Wrzosek, prof. Uniwersytetu SWPS